

ԱՅՅԱՍՏԱՆ

Ի Ր Ե Ր Ի Ր

ԲԱՂԱՔԵԿԱՆ ԸՕԳԵՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԵԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՏԵԿԱՆ

Տարեկան գին կոմիտի շուրջ 100:

Այս Լրագիրը ամեն երկուշաբթի օրերը կը հրատարակուի:

Պիշինի գուրս գացած Լրագիրներուն փոխարին ծախքը յանձնցին ջրայ է:

Իր շաբթի համար չուր մը հրատարակել ունիցի ցիտի ջնարկ 40 փարս:

Նորապիտակ գրող ծանուցու մը ձրի է:

Դաճիսէն եկած նամակներուն փոխարին ծախքը յիշիցի ջնարկէ:

ԲԱՂԱՔԵԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՕԼԻՍ 10 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

Բարձրագոյն իսկ ժողովուրդը և երբեմն իր հայրիկ կառավարիչ մեծապատիւ իսկ ժողովուրդը, մեծապատիւ տեղաւորութեան կողմէն յատուկ պաշտօն աւելին, մէկը Լիւթուրի և միւսը Ուսմէլիի գաւառները քննութեան պարտաւորու. և մօտ օրերս իրենց գործը պահանջած տեղերը պիտի երթան: Այս ասի իմով իսկ ժողովուրդը և իւրիւր-իւրեան աստիճան տրուեցաւ:

— Բարձրագոյն իսկ ժողովուրդը, որ անշուշտ ի ծնունդէն իսկ իրենց իրենց և մօտ օրերս մայրաքաղաքը գործած էր, չափաւրապէս և գաւառներն ընդհանուր կառավար անուանեցաւ:

— Բժշկութեան կայսերական դպրոցին երբեմն տեսուչ մեծապատիւ իսկ ժողովուրդը Էֆէնտին օգտաւոր կար գործող ժողովուրդը (մէծիւր նախնիքն) անդամ անուանեցաւ:

— Բարձրագոյն իսկ ժողովուրդը նամակագրութեան գիւղական պաշտօնատարներէն մեծապատիւ Օւման պէլ Էֆէնտին, Քոնստանտինոպոլ քաղաքէն պատիւ Բեռլին քաղաքէն գրան գործակալ անուանեցաւ:

— Մեծապատիւ իսկ ժողովուրդը Էֆէնտին իրենցիկ տեղաւոր մեծապատիւ իսկ ժողովուրդը Էֆէնտին գրան գործակալ անուանեցաւ:

— Ոստիկանութիւնը իմանալով որ կեղծ տուած

չինոյ կայ, և տեղն ալ անուշեղծ ռոտիկանութեան տեսուչ բարձրագոյն իսկ ժողովուրդը անձամբ հոն գնաց անանկ զգուշութեամբ որ զրոյստարած խորհուրդը գալը միայն այն տեսնել ի մտայաւ. երբ որ բարձրագոյն իսկ ժողովուրդը բռնեց, որ կեղծ գրամը չինեղծ զգուշէր էր և անոր վրայ կ'աշխատէր. և այն միջոցին չինոյն ալ Սըրբի իսկ անուանով ծանցուած ոսկին նմանութիւնն էր: Բարձրագոյն իսկ բերանը կարծեց թէ իրեն գործակիցներուն մէկն է որ ձեռքը կը բռնէ. երբ գլուխը դարձուց և բարձրագոյն իսկ ժողովուրդը տեսաւ նէ, կրնայ ամեն մարդ գուշակել թէ ինչ տղաութիւն եկաւ վրան: Հարկ եղաւ ամեն բան հոն ձգել, և ոստիկանութեան մարդիկն ալ այն տեղի բաները ժողովուրդին վերցուցին. զինքն ալ բան տը տարին:

— Հինգ շաբթի իրիկուն, նոյն մեր 2. Իւսրիւտարի քեօք Էֆէնտին տեսաւ մը, երբ թի քաղաք և 18 անցուոր մէջը իսկ ժողովուրդը Էֆէնտին քաղաքէն լաւ լսուած տեղը մէկ անուշապատաւոր նաւու մը անջեւէ չի կրնալով վախճիլ, կը զարմուի. և ցած մարդն օգնութեան հասնելու ժամանակ չեղած կ'ընկըղմի: Մէջէն միայն երբ հոգի կ'աղաղայ. մէկը թիւն մը ձեռքը բռնելով ջուրին երեսը կը մտայ մինչեւ որ նաւակ մը կուգայ կ'անէ զինքը. մէկն ալ նաւակարներուն մէջը. որ լողալով քիչ մը քիչ մտցեր է մինչեւ եկեր աղաւթի են: Արդարեւ ալ անանկ միջոցով մը աղաւթներ է:

Բանի աղաւթի գիւղականները կ'իմացնեն թէ որքան հարկաւոր է որ Իւսրիւտարէն Սոսմուրդ երթալու գալու շոգենաւ մը ըլլայ. և յիշեալ աղաւթէն քանի մը օր անուշ ալ անոր խօսքը եղած էր. շոգենաւուն ծախքը երբեք չորս տոմարանով մարդ գրուեցաւ վրայ էր: Սակայն այս կողմէն իսկ

քիւսարցիք չի հասկըցուելու անհոգութիւնն մը ունին. կեանքներին ամէն օր վտանգի մէջ գնելը շոգենաւուն մը անսահման տալէն ալէկ կ'երևի, մանաւանդ որ շոգենաւ չըլլայ նէ ամիսը 60, 80, և մինչեւ 100 զուգուշ նաւակի տարու կը պարտաւորին. շոգենաւուն ամիսը 50 զուգուշ անհոգութիւն կը տանի: Իմոյ այն ալ որ շատ անգամ նաւակ չգլուտուի:

— Սէլանիկի քաղաք քաղաք ըստած գրանը քով իրարմէ քիչ հեռու երկու հատ լծակ կայ. ուր մէջ անձրեւաշուր և ջուրեր ժողովուրդը կը հոտին. և անոնցմէ երաժարակամեալ գործընդերքաղաքին օգը կ'ապահանէ, և տեսակ տեսակ հիւանդութիւններ կը պատճառէ. մանաւանդ օտարականներուն վրայ. որ այն տեսակ աւրուած օգնելու սովորութիւն չունենալով վնասակար սրտ կուծիւններ շուտով կ'ըրգան:

Բարձրագոյն իսկ ժողովուրդը օգտակար գործեր ընելով այն տեղերը իրմէ ետքն ալ իր յիշատակը երկարատեւ ընելու կը փափայի, քաղաքին անուշութեան գիւղական անուշապիտայ որ մէկ յայտարարութեան կերպով խնդրայ գիր մը ասն իրեն, որ այն երկու լծակները յամաբերուն ծառը նայուի: Յիշեալ գիւղական այս խնդրայ գիրը ներկայացուց բարձրագոյն իսկ ժողովուրդը, քանի մը հարկաւոր և պիտանի խորհրդածութիւններ ընելով այս բանիս վրայօք. բարձրագոյն իսկ ժողովուրդը անանկ մը հոգի որու չեց ասանկ բաներու հմուտի ունեցող անձինքներէն. որ պատշաճաւոր քննութիւն մը ընելով այս օգտակար գործըս գլուխ ելելուն միջոցները մը տաճեն. որպէս զի որքան հոտի էնէ քիչ ծախքով, այսինքն ժողովուրդէն վրայ շատ չի ծանրանալով այս բանս կատարուի. և հասարակութիւնը ան

ՈՍՏԻԿԱՆԻՔԻՆ

Կեսարիայի թաղաւոր գիւղէն Կիւրէիկեան մահաւոր Կիւրէիկ աղային մահուանը ցաւալի ըստը ընկնիք: Այս աղանական մարդս, որ ինչպէս որ իրենց յատուկ աւանդութիւնը կը բերէ, Ուսմէլի Վարդ Պատրիկին ցեղէն էր. և անունն ալ, ցեղին անունն ալ Վարդ Պատրիկ բառերուն թարգմանութիւնն է: Թաղաւոր գիւղին գաղափարը հիմնադիր և յառաջացուցիչն էր. և Վառիկեանց ընկերութեանը որ նոյն գաղափարը համար յօգեալ է, որ պէս թէ հոգին էր. և չէ թէ միայն իւր գիւղը, այլ և հեռավոր տեղեր անգամ մէկ աղէկ գործը մը ընելը ընկնիք ընկերութիւն կը հասնէր: Աստուած տայ որ թաղաւոր գաղափարը ասոր մահաւորներէն ետքը հոգաբարձութիւն ընողները ասոր հոգին ալ ժառանգած ըլլան:

Իւրերման Պ. Սիրիւք, որ արդէն իւր Հրա-իւրի Լրագրի պատուական գիրքով մեզի ան իմ տուած է լրագրայ միջոցաւ զինքը հրատարակելու. հանգուցեալ մահաւոր Կիւրէիկ արժանաւոր աղային վրայ ալ հետեւեալ ողբերգութիւնը ըրած է:

Ի ՍԻՐԻՒԿ ԲԱՆ ՀՈՅՆԱԿԱՊ ԵՒ ԲԱՆԱՍԻՐ

ՍԱՏՏԵՍԻ ԿԻՐԱԿԵՒ ԻՇԻՆԻՆ

ՀԻՄՆԱԲԱՆՈՒՄ ԶԲՆԱԿԱՆԵՏ ԳԱՐԻԱՐԱՄԵՏ

Որ ի թաղաւոր կ'աղայի:

Որ սիրող դու քայլ ի յերգ բերին ուղեցն հայրենասէր,
Ոգիդ իմ երգայարար թաւր արգ յինէն հա՛ ի թաղաւ.
Անդ առ ըզլին քայլ ի ձեռս Լրագրիւն այն առ չիմաւ.
Հար և հան զմերմունք լալականց ողբոց:
Որ ի թուփ Վարդապետեան օթեալ սիրուն տիկանք մանկոյք,

Ըշտայիս քաղաքիս օտակ իսկ գիւղէն ըրողքն ընդուն.
Ելեալ այսի արգ զինէն շուրջ յառաջաւք ողբանուէր

Տարիաւ այն ըզմահ լացցուք գառնաղէս:

Օ՛ր մահուն խորհալ յանկարծ հար ըզ Վարդին տունէ քաջաբոյս
Թօթափեալ յերկիր էարկ, մահ, և եթարձ մանկաւոր ըլլայս.
Որ թեւ ըզձեռք պարփակեալ զձեզ պաշտպանէր հաւոյն պէս,
Զ թեւն իւր ամիսիկեալ թըրեաւ ի յերկրէս:

Յօղեցիք յարգաբարձուն զարտօս ի գիր քաջատաճին,
Որ երէկ ըզլուաւն անոյշ զձեզ խախուսէր յաւուս մն աղին.
Այսօր ի ձեռք հրամարեալ տուեալ զմիջոցն իւր զլեւտին
Ի նսեմ տուն չիւրիս կայ լուռ և մընջիկ:

Այլ չեսօսիս և բարբառիս, ո՛ր դու պարծանք կ'եսարիւց,
Զ յարգարիւք միշտ առ ի սէր զմէ՛ ոչ բանաս քաղաք ըզ ըրթունսդ.
Եւ զաչքս քո սիրային առ նազիւր քայլ մանկունս,

Որ չիւրիւք վերայ ջայլոյն դառնակոծ:

Քանզի քաղաք ի քայլ ինամոյ, մահ, զերկեցան և միայն որբ,
Ո՛ր զնոյն իրերեւ ըլլեց տաճէ ի գիր քաղաքաւորիւց.
Զ կաթն իմաստից արբուցեալ ա՛նցուցէ ի հանձար
Արաման աղին ինեղ նոյն ծար:

Շառաւիղ դու հարազատ բնիկ աշխարհիդ Բաշտունեայ,
Ի հոգն Վառիկեան պարս փոխեալ բողբոջեայ.
Այլ արմատայդ զաղին սեռ ի քեզ պահէր անկորուստ

Զ պարտաւոր քո զորակ չիմիս ալ յօտար հոյ:

Օ՛ վարդանուն նախնայ քայլ պարսկեցի պայծառ օրէն,
Հա՛տ անոյշ զօրէն վարդի ծաւալեցիք կ'եսարիւց:

դեկտեմբերին և ինչ վեճակի մէջ գտնուելու կատարեալ կը հասկնային: Դարասպարէս քաղաքին մէջ մեռնողներուն համարները ներկայ ամսոյ մէջ է, կամ պիտի ըլլայ 650-700 հոգի, որ խիստ շատ է անանկ քաղաքի մը համար որ ամենը 5-6 հազար հոգի բնակիչ ունի: Չեմ կործեր թէ եւրոպայի մեռնողներուն համարները 30 էն աւելի ըլլայ: Դոնց համարները աւելի քիչ է. և իրենք աւելի խոշոր մեռեալներ կը վարուին:

Բանի մը դիտումները կը պատմուին թէ Պէնզանցի պատահած ըլլան, բայց երկրային են. մինչև այսօր աչառայ վայրօք ճիշտ տեղեկութիւն առած չենք:

2, սեպտեմբերէն մինչև 21 սեպտեմբեր. 40 լեռնահրդեհներն Դարասպարէսի մէջ մեռնողներուն ցուցակը:

105, տաճիկ և հրեայ. 6 եւրոպայի: 8 էն մինչև 11 սեպտեմբերէն 56 հոգի մեռան, և եւրոպայիներէն միայն 2 հոգի: 11 էն մինչև 17, տեղայիներէն մեռնողներուն համարներն է 33, և եւրոպայիներէն 4: 18 ին հիւանդութիւնը սաստկացաւ. տաճիկներէն և հրեայներէն 11 հոգի եղան. և 19 էն 21, միայն 5 հոգի մեռան:

ԵՐԵՎԱՆԻ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՄՈՂԻՄ: Ինկիլիզի «էյլ» իւր օրագիրը կը գրէ: Իբրեւոյս անունը պիտի ստուար գետին վրայէն Պարսի և անկէց Սիւրիանոս ինքնաբերական ջապէս Երեւանի Սիւրիանոս ինքնաբերական ջապէս (համարը) եկաւ: Երեւանի մէջ շատ հետեւ թիւներ կան (Երեւանի քաղաքի կայսերութեան և ուրիշ հին աղբիւր): և հետաքրքրական մարտերուն քաղաքը. որ անգլիական թափաքարները գրուելու համար այս անուան յանձնուած են: Եւս բաւերուած մէջ կը գտնուի Սիւրիանոսի մեծ ցուղը, որ 12 քմո կուգայ. որուն գլուխը մարդու գլուխ է, և վեջապէս պէս թեւ ունի: Սիւրիանոսի մարմնաւորն է քանդակուած առիւծ մը կայ. ծանրութիւնը 9 քմո: Հատ մըն ալ ծագեր կամ գոգաւորներ կան. մէջքներին գտնուած բաները հետաքրքրական են. որովհետեւ այն երկիրները հին աստիճան ինչ արտադրութեամբ մեռել թաղելին ասանցմէ կը հասկըցուի: Եւրոպական թանգարանը յատկապէս այս երկիրէն պիտի վարձարձ բռնած էր այս բաները ինկիլիզիստ բերելու համար: Եւրոպական մէջ աւստի Պարսիցէն առեր է, և Պ. Հարտի նաւապետը որ երկու տարի առաջ ալ ասանկ գործը մը գտնուած է, յատուկ ջանք և ուշադրութիւն ունեցեր է ասանք չաւրած և չի կտրած ինկիլիզիստ հասցընելու: Եւ անցածները եղած ստակաւ միջոցներուն աստիճան գլուխ քաղաքի հրումանդանին առաջները գտնուել, և բարեբաղդարար աւմէն վտանգէ աղատ իւր տեղը հասեր է:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ: Պարսիցէն թագաւորական կուռաւարութիւնը բոլոր գաւառին կուռաւարութիւնը շրջաբերական մը հանեց. որով կը ծանուցանէ որ Վերմանական նոր խառնուելու բաւած կրծմական ընկերութիւնները, (որոց հիմնադիրն է Սիւրիանոսի կարգաւոր քահանայն), յայտնի միտում մը կը ցուցնեն ընկերական և անկախութեան առաջարկութիւնները ի դարձ գտնուել. կուգեն իրոց հիմնական գտնուած վեճակը փոխել. բանաւորներուն հետ և ընկերականութեան ծաւալելու համար հաստատուած մեծ ժողովքին հետը հաղորդակցութիւն ունին: Եւս Սիւրիանոսի կուռաւարութիւնը և գովողները քաղաքականութեան մէջ կասկածելի կ'ըլլան:

— Հասէի կայսրընտրական իշխանութեանը մէջ կայսրընտրի իշխանին կողմը զորացած կ'երեւի: Հասէի նոր լափի ըստած օրագիրը, որ իշխանին հրամանաւր գոյուած և երկու օրէն ետքը նորէն բացուած էր, Բաստէի հսկողութեան 4 ին գլուռած լուրերուն նայելով, նորէն գոյուեցաւ. նայել պէս հոռիքի ըստած օրագիրը: Եւս Սիւրիանոսի գլուռ գլուռարտակ մը հոռոս ըստած ձիւնը զօրք, և երկրորդին գլուռ գլուռարտակ մը թնդանաւորութիւն զօրք կեցան: Հասէի նոր լափին խաղաղութիւն Պ. Վէլքեր փառաբանը բանար գրուեցաւ:

— Կայսրընտրական Հասէի կուռաւարութիւնը որ Վիլհելմսպատ կը կենայ. սեպտեմբերի 23 ին

հետեւեալ ծանուցական թուղթը գրեց Բրուսելայի կուռաւարութեանը:

« Բրուսելայի թագաւորին գործակալը Հասէի պաշտօնեայ նախարարին յայտնեց որ, իւր կառավարութիւնը ինչ պիտի չի տայ որ Վերմանական գաղտնագրութիւնը կայսրընտրական Հասէի գործայն մէջ մտնէ: Եւս ստորագրեալ ասոր այնչափ զորմայայ, որ յիշեալ թագաւորը իր ըսածը մէկ իւրուարտական պատճառի մը վրայ չի հիմնել. և չեմ կրնար իմանալ թէ Բրուսելայի կուռաւարութեան վերջին օրընտրութիւնը պիտի ըլլայ: Հասէի կուռաւարութիւնը իր իրաւունքը ազէի հասկնայած ըլլալով կը սեպէ թէ, չէ թէ միայն իշխանութիւն ունի, այլ պարտաւորած ալ է գաղտնագրութեան պայմաններուն դիմել քանի որ այս պայմանները խախտուած չեն: Թէ որ Բրուսելայի կուռաւարութիւնը չուզէր գաղտնագրութեան ամփոփ խորհրդարանը իրենց գաղտնագրութեան ներկայացուցիչ գործի ծանուցել, գտնէ ասիկայ պայտէս ծանուցիչ Վերմանական տեղութիւններէն չի կրնար զբաւալալ այն, որ ասանց իւրաքանչիւրը կարողութիւն ունին իրենց երկրին մէջ իրենց ըրած որոշումը ի գործ դնելու: Բաղնակցութեան պայմաններուն նայելով՝ ամեն Վերմանական պետութիւն կարող է արգիլել որ առանց իր հաւանութեանը մէկ ուրիշ պետութիւն մը իրեն ներքին գործերուն չի խառնուի: Թէպէտ Բրուսելայի թագաւորին գործակալը յայտնի չըսաւ թէ վերջապէս իր կուռաւարութիւնը ինչ ծամբայ բռնեաւ միտք ունի, բայց Հասէի կուռաւարութիւնը վստահութեամբ կը յուսայ որ Բրուսելայի կուռաւարութիւնը գաղտնագրութեան հիմնական օրէնքները կը ծանուցայ, կայսրընտրական Հասէի գործերուն մէջ ինքնին չի խառնուիր. մանաւանդ՝ հոն զօրք իրկելով, որովհետեւ Հասէի կուռաւարութեանը այն աստիճան հարկ կ'ըլլայ ընդդէմ բողոքել: Սեպտ. և այլն:

Վիլհելմսպատ, 23 սեպտեմբեր: Պատմագիր:

Հոկտեմբերի 5 ին Հայնաւ զորագետը (մաճառները յաղթողին եղբայրը) հրամանագրով մը քաղաքագահ զօրաց գաւառը կը քակէ. և մասնաւորաց զենքը կը պատուիրէ որ կուռաւարութեան յանձնեն: Գեղերը փողայները զօրք կը պլոտային. բազմութիւն մէկ տեղ կը ժողովուին. բայց ստիկանութիւնը ասանց թող չի տար որ աղմուկ հանեն:

Հոկտեմբերի 7 ին գաղտնական գերագոյն ատեալը վճիռ կը հանէ որ Պ. Վէլքեր բանտէն հանուի. բայց այս վճիռը ի գործ չի դրուիր:

Հոկտեմբերի 8 ին Բաստէ քաղաքին հրամանատարը Պ. Կեռլան պաշտօնէն զրկուեցաւ. և ընդհանուր ըստարան ըստած գլուխը գոցելու առաջարկութիւն եղաւ: Եւս օրը բոլոր ըրագրոց և ուրիշ տղարաններուն գլուխը զինուոր գրուեցաւ. և որ տղարանէն տղուած թուղթ ելէ նէ բանը վերաւ և հասարակաց գանձուն գրաւելու սպառնալիք եղաւ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ: Եւս քաղաքի քաղաքին մօտ ոսկիի և կապորի և քիւնի հանքերը, և Եւրոպայի մօտ արծաթախտան կապորի հանքերը՝ Եւրոպիայի թագաւարութիւնը Հոկտեմբերի հետ միանալէն (1814 թուականին) շատ տարի առաջ խափանած և անգործ մնացած էր: Հիմա Հոկտեմբերի կուռաւարութիւնը այս հանքերը քառատուն տարուան համար վարձարձ առաւ Եւստայի Սիւրիանոս և Բորձ սեղաւաւորներուն ընկերութեանը: Եւս թէ ինկիլիզիստ պայտէն և թէ Սեպտեմբերի երկու հազար հոգի ժողովեցին հոն իրկեցին հանքերը բանելու համար. և 2200 հոգիի չափ ալ պիտի իրկուի: Սարդոց շատութեան կը հասկըցուի հանքին առատութիւնը և տեղւոյ ընդարձակութիւնը, որ այնքան տարիէ ի վեր Հոկտեմբերի կուռաւարութիւնը անգործ թողած էր. կ'երեւի թէ փայտ քիչ ըլլաւուն համար. որովհետեւ այն ցրտային երկիրները ծառերը քիչ և մանր են: Թէ որ այսպէս է նէ՝ ինկիլիզիստ ընկերութիւնը հանքային ածուխ գործածելու կ'ըլլայ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ: Եւս թագաւորը առայժմ իր եղբորը արքայանիստ Սուլէյմ քաղաքն է. և այս մօտերս Պէլլին, և անկէց ալ Օլտէնպուրկ պիտի երթայ Օլտէնպուրկի մեծ գաւառին հետ տեսնելու համար. որ իրեն աներն է: Եւ անկէց ալ մօտ օրերս Եւստայան իւր թագաւարութեան երկրը պիտի դառնայ: Օրագիրներուն ըսածէն գուշակելով հիմա եկած կը կարծուի:

Գլխաւորը հասարակապետութեան նախագահն ալ Օլտէն թագաւորը փարիզ հրաւիրուած է. բայց երթալիքը յայտնի չէ:

— Եւս տարի շնորհած ցուցակներուն նայելով յուսաց թագաւարութեան բոլոր հպատակները 992,643 հոգի են եղեր, այս և կին միանգամայն առեալ:

— Եւս յաճանքը յուսաց տեղութեան կրծմական գործող և հասարակաց կրթութեան տեսուչ Պ. Բոսֆիօպի նախարարին սպաննուելը պատմեցինք. և ըսինք որ նայնէ տայն սպաննուող և հետը գտնուողները բռնեցին: Եւս թէ իստեւ տալով իմա ցուցեցաւ որ տեղութեան խորհրդարանի պատգամաւորներէն և Սուրբօրիտի անուն երեւելի մարդուն ազգականներէն երկու հոգի մէջ քաղաքականութեան (բօլիքայի) վերաբերեալ բանեւրու վրայօք վեճ կայ եղեր. և ասանք այն մարդոց ստակ տալով յիշեալ նախարարին մեռնելուն պատճառը և գրգռել ասանք են եղեր: Եւս աստիճանաւ մարդիկ ասիկայ ուրացան. և իրենց ըսածը օրագրոց միջոցաւ հրատարակեցին ալ նէ ինք չըրաւ. բանը կատարեալ պայտէն եղաւ. իրենք ալ ըստիպուեցան Բաքալովեաւ ըստած գլուղը փախչելու. և այն տեղ իրենց շատ կուռաւարներ գտնելով աչքերնին առին որ կուռաւարութիւնը գրեթէ բռնեալ համար վրանին զօրք իրկելու ըլլայ նէ անանց հետ պատերազմաւ դէմ դնեն. և թէ որ յաղթուելու ըլլան նէ՝ Եւս իրկեցին մէկը փախչելու և աղա տեղը համար նաւ ալ պատրաստած են:

Պ. Բ. գրաքի Սուրբօրիտի Սպանիա կամ Սոնայի կողմերը գացած էր. որ այն կողմի մարդիկը սոք հանէ կուռաւարութեան դէմ. իւր հօրեղայրը այս բանս կուռաւարութեան իմացուց. և հիմա մաւրովիսներուն մէկը՝ որ է այս մարդը, բռնուած է. և տեղութեան բանան է: Հասարակութիւնը այնքան որոտուած է ասանց գէմ: Պ. Բոսֆիօպի մեռնելուն հազարք ըլլաւուն համար, որ ասանց կամ քոյրը կամ ազգականներուն մէկը թագաւորին պաշտօնական կնիքներէն մէկը ըլլալով, թագաւորին հետը գուրս ելած ասանք անգամ ժողովուրդը ասիկայ կը նախատէր, մինչև որ թագաւորին իր պատուոյն համար հարկ սեպեց ասիկայ պաշտօնէն հեռացընելը:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ: Սիւր երկիրները սուրճ և ծխախոտ գործածելը ինչպէս հասարակաց տոլորութիւն է նէ՝ չինաց երկիրներն ալ ասիկայ անանկ է: Սուտի թէ չինացական և թէ ուրիշ տեղեր ելած ասիւծին տասնէն մէկը հազիւ ալ և այլ երկիրներ գործածուելով ինն բաժինը միայն Չինաստանի մէջ գործ կ'աճուի: Եւս քան ասիւծին անձնատուր ըլլալը մարդուն մեծ վնասու պատճառ է. ինչպէս որ փորձն ալ կը հասկըցնէ, իսկ ըստ, ասոր համար չինաց կուռաւարութիւնը իւր երկիրներուն մէջ ասիւծն առնուել ծախսելը արգելած էր. Բայց ուրովհետեւ այս առաւտուրը խիստ շատ կ'ըլլայ հոն և շահաւոր է, ինկիլիզիստ տեղութիւնը այս արգելքը վերցընել տարաւ համար շատ սոք կ'օգտէ. և մեծ կուռաւարութիւնը ըրած յաղթութիւններուն այն փառաբանեցաւ որ ասիւծն առնուել և ծախսելու թիւրուութիւն ըլլայ: Չինաց կուռաւարութիւնը միշտ իւր հպատակները այս վնասակար բանին գործածութեանէն ետ քաշելու համար ծանր տուրք դրաւ գործածողներուն վրայ. բայց ասով ալ չի կրնաւ գլուխ ելելով վերջապէս քաղաքական գիտուելու ուրիշ կողմ գարծուց: Սուրբօրիտէ հոն գործածուած ասիւծն ամէն ալ գրեթէ կուգայ. Չինաստանի մէջ ասիւծն չի բուսնիր, որով տարուէ տարի շատ ալ ստակ գուրս կ'ըլլէ իր երկրէն. հասարակութիւնը իւր օգուտը չի ծանաչեր և այս վնասակար բանին գործածութեանէն ետ չի կենար նէ, գտնէ այս երեսէն երկրէն գուրս ելելու ստակներուն առաջը առնելու համար կուռաւարութիւնը հրաման ըրաւ որ ասիւծն ետքը Չինաստան ալ խաշ խաշ մշակութիւն ըլլայ և ասիւծն չինուի և բնիկ երկրէն ելածը ծախսուի: Եւս ասիւծն քիչ ըլլալով մեկ նշան մը կրնայ բռնուիլ:

ՍԱՌՏԵՆԻԱ: Եւս ինկիլիզիստ արքայանիստին դէմ Սառտենիայի կուռաւարութեանը բռնած ծամբուն վրայ ինկիլիզիստ քաղաքի հոռոս օրագիրը, որուն խաղաղութիւնը բողոքական ըլլալով հրամայու և հռոմէական եկեղեցականաց կուռաւար չի կրնար ըլլալ, այս հաստատում կը գրէ:

« Պ. Ս. Վիլհելմսպատ (Սառտենիայի տեղութեան

1 Սառտենիայի օրագիրը 9 հոգի կը գրէ. բայց ետքը հաշիւներուն մէջ 2 մէկ մը և 4 մէկ մը կը գրէ, որ կ'ընէ Ս. Սառտենիայի քաղաքին գրած 9 նշանը տարագրութեան սխալ սեպելով չինացիներ, և այս տեղը ալ ծանուցանել պատշաճ սեպեցինք:

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԵՌԱՀԱՆՆՈՒ ՄԻՆԻՏԵՏԻՍԵԱՆ
Ի ՎԷՋԻՐ ԽԱՆՆ